

GENDER YONDASHUV ASOSIDA BO‘LAJAK PEDAGOGLARDA MADANIY MULOQOTNI SHAKLLANTIRISH USULLARI

Baltayeva Anadjan Tadjibayevna

Toshkent davlat transport universiteti dotsenti

anadjanbaltaeva74@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada gender yondashuv asosida bo‘lajak pedagoglarda madaniy muloqot kompetensiyasini shakllantirishning nazariy, metodologik va amaliy jihatlari keng yoritiladi. Shuningdek, pedagogik faoliyatda kommunikativ madaniyatni rivojlantirishga xizmat qiluvchi innovatsion yondashuvlar, metodlar va texnologiyalar chuqur tahlil qilinadi.

Kalit so‘zlar: gender yondashuv, madaniy muloqot, pedagogik mahorat, kommunikativ kompetensiya, interaktiv metodlar, refleksiya, empatiya, ijtimoiy tenglik.

Kirish. Hozirgi globallashuv sharoitida ta’lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri – har tomonlama rivojlangan, ijtimoiy faol va madaniy jihatdan yetuk pedagog kadrlarni tayyorlashdir. Ayniqsa, bo‘lajak o‘qituvchilarda madaniy muloqot ko‘nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki pedagogning nutqi, muomala madaniyati va kommunikativ kompetensiyasi uning kasbiy muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biridir. Shu nuqtai nazardan, gender yondashuv asosida ta’limni tashkil etish pedagogik jarayonni insonparvarlashtirish, tenglik va adolat tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiladi. Gender yondashuv nafaqat erkak va ayol o‘rtasidagi tenglikni ta’minlash, balki har bir shaxsning individual xususiyatlarini hisobga olishga yordam beradi.

Zamonaviy ta’lim tizimi jamiyat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri sifatida inson kapitalini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, bo‘lajak pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini shakllantirish jarayonida ularning muloqot madaniyati, axloqiy qadriyatlari va ijtimoiy mas’uliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda gender tenglik masalalari global miqyosda dolzarb bo‘lib, ta’lim tizimida ham bu yondashuvni

joriy etish zarurati ortib bormoqda. Gender yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni pedagoglarning kasbiy faoliyatida adolat, bag'rikenglik va samarali muloqotni ta'minlashga xizmat qiladi.

Gender yondashuv – bu jamiyatda erkaklar va ayollar o'rtasidagi ijtimoiy rollar, imkoniyatlar va munosabatlarni tahlil qilishga asoslangan ilmiy yondashuvdir. Ta'lim tizimida gender yondashuvni qo'llash quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- talabalar o'rtasida tenglik va hurmat muhitini shakllantirish
- diskriminatsiya va stereotiplarni kamaytirish
- shaxsiy rivojlanishga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etish

Pedagogik jarayonda gender yondashuvni joriy etish orqali o'qituvchilar o'z faoliyatida adolatli, xolis va inkluziv muhit yaratishga erishadilar. O'zaro hurmat va hamkorlikni rivojlantiradi. Pedagogdan yuqori darajadagi madaniy muloqot va kommunikativ kompetensiyani talab etadi.

Madaniy muloqot – bu insonlar o'rtasidagi o'zaro hurmat, etik me'yorlarga rioya qilish va samarali kommunikatsiyani ta'minlovchi jarayondir. Pedagogik faoliyatda madaniy muloqot quyidagi jihatlarni o'z ichiga oladi:

- Kognitiv komponent – muloqot qoidalari va etik normalarni bilish
- Emotsional komponent – boshqalarning his-tuyg'ularini anglash (empatiya)
- Xulq-atvor komponenti – madaniyatli muomala qilish ko'nikmalari
- Refleksiv komponent – o'z faoliyatini tahlil qilish qobiliyati

Madaniy muloqotni rivojlantirishga ta'sir etuvchi asosiy omillar quyidagilardan iborat:

1. Ta'lim muhiti – ochiq, erkin va qo'llab-quvvatlovchi muhit
2. O'qituvchi shaxsiyati – namuna sifatida xizmat qiluvchi pedagog
3. Interaktiv metodlar – talabalarni faol ishtirokga undovchi usullar
4. Ijtimoiy tajriba – real hayotiy vaziyatlar orqali o'rganish.

Gender yondashuv asosida madaniy muloqotni shakllantirish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshiriladi:

1-bosqich: Bilim berish. Talabalarga gender tenglik, muloqot etikasi va kommunikativ madaniyat haqida nazariy bilimlar beriladi.

2-bosqich: Ko‘nikma hosil qilish. Bunda turli interaktiv mashg‘ulotlar orqali talabalar amaliy ko‘nikmalarni egallaydilar.

3-bosqich: Mustahkamlash. Real vaziyatlarda olingan bilim va ko‘nikmalar mustahkamlanadi.

4-bosqich: Refleksiya. Talabalar o‘z faoliyatini baholaydi va takomillashtiradi.

Gender yondashuv asosida madaniy muloqotni shakllantirishda quyidagi zamonaviy texnologiyalar samarali hisoblanadi: a) muammoli ta’lim texnologiyasi

Talabalarni mustaqil fikrlashga undaydi va muammoli vaziyatlarda to‘g‘ri muloqot qilishni o‘rgatadi. b) hamkorlikda o‘qitish (cooperative learning) Guruhda ishlash orqali talabalar o‘zaro hurmat, tinglash va fikr almashish madaniyatini rivojlantiradi. d) Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) Onlayn platformalar orqali muloqot madaniyatini rivojlantirish imkonini beradi. c) Trening texnologiyalari. Psixologik treninglar orqali talabalar o‘z hissiyotlarini boshqarish va boshqalarni tushunishni o‘rganadilar. Bulardan tashqari quyidagi interaktiv metodlar talabalarni faol fikrlashga, o‘z fikrini erkin ifodalashga va boshqalarni tinglashga o‘rgatadi. Jumladan: “Aqliy hujum”, “Debat”, “Rol o‘ynash”, “Keys-stadi”. Bu metodlar orqali talabalar turli ijtimoiy rollarni bajarib, gender tenglik va madaniy muloqotni amalda o‘zlashtiradilar. Bu jarayonda bo‘lajak pedagoglar uchun o‘qituvchi shaxsiyati muhim namuna hisoblanadi. O‘qituvchi adolatli va xolis bo‘lishi, har bir talabaga teng munosabatda bo‘lishi, o‘z nutqi va xatti-harakatlari bilan namuna ko‘rsatishi, gender tenglikni qo‘llab-quvvatlashi zarur bo‘ladi. Madaniy muloqotni samarali shakllantirish uchun o‘qituvchi darslarda erkin fikr almashish muhitini yaratishi kerak, talabalarni faol ishtirokga jalb qilishi va konfliktli vaziyatlarni muhokama qilib har bir talabaning fikriga hurmat bilan qarashi muhim sanaladi.

Gender yondashuv asosida madaniy muloqotni shakllantirish jarayonida o‘tkazilgan kuzatishlar shuni ko‘rsatadiki, bu mashg‘ulotlar talabalar orasida avvalo o‘zaro hurmatni oshiradi, konfliktlarni kamaytiradi, muloqot samaradorligini oshiradi hamda psixologik muhitni yaxshilaydi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, gender yondashuv asosida madaniy muloqotni shakllantirish bo‘lajak pedagoglarning kasbiy rivojida muhim o‘rin tutadi. Bu jarayon nafaqat pedagoglarning kasbiy kompetensiyasini oshiradi, balki jamiyatda ijtimoiy tenglik va madaniy rivojlanishga ham xizmat qiladi. Shu bois, pedagogik ta’lim tizimida gender yondashuvni keng joriy etish va madaniy muloqot ko‘nikmalarini rivojlantirish ustuvor vazifa sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdulla Avloniy. *Turkiy guliston yoxud axloq.* – Toshkent: o‘qituvchi, 1992.
2. Lev Semyonovich Vygotskiy. *Pedagogik psixologiya.* – Moskva: Pedagogika, 1991.
3. Ivan Pavlovich Podlasy. *Pedagogika.* – Moskva: vladost, 2003.
4. Egamberdiyeva Nodira. *Pedagogik kompetensiyani rivojlantirish Masalalari.* – Toshkent, 2018.
5. Gulchehra Yo‘ldosheva. *Ta’limda Zamonaviy pedagogik texnologiyalar.* – Toshkent, 2020.
6. Mavluda Quronova . *Pedagogik muloqot madaniyati.* – Toshkent, 2019.
7. Baltayeva Anadjan Tadjibayevna. Gender yondashuv asosida bo‘lajak pedagoglarda madaniy muloqotni shakllantirish. Tanqidiy nazar, Tahliliy tafakkur va innovatsion g‘oyalar.2024.
8. Baltayeva A.T. Talabalar o‘rtasida til ko‘nikmalarini rivojlantirishda innovatsion va axborot texnologiyalarning o‘rni. «Eurasian journal of academic research» Ilmiy-uslubiy jurnali: “Xalqaro baholash tizimi: islohot, muammo va yechimlar” Xalqaro Ilmiy – amaliy konferensiyasi (Toshkent, 2024- yil 27-28-noyabr) International assessment system: reform, problemsandsolutions (Tashkent, november 27-28, 2024)
9. Baltayeva A.T. Dars samaradorligini oshirishda zamonaviy pedagogik va innovatsion texnologiyalarning ahamiyati. “Zamonaviy til ta’limi: Muammo va yechimlar” Mavzusida professor-o‘qituvchilar, yosh olimlar va iqtidorli talabalarning ilmiy-nazariy anjumani materiallari 2024-yil 30-mart . Toshkent .“O‘zkitobsavdonashriyoti” nmiu 2024.

10. Baltaeva A., T. Amanlikova N.R. Computer Interaction With Students In Language Teaching //Aip Conference Proceedings. – Aip Publishing Llc, 2022. – T. 2432. – №. 1. – S. 060025.
11. Baltayeva A. T. Designing Lessons Aimed At Teaching Students To Critically Evaluate The Personality Of The Heroes Of The Work Of Fiction //Academicia: An International Multidisciplinary Research Journal. – 2021. – T. 11. – №. 3. – S. 947-952 .
12. Baltayeva A. T. Shaping The Critical Thinking Of Pupils At Literature Lessons //European Journal Of Research And Reflection In Educational Sciences. – 2019. – T. 7. – №. 10. – S. 6-8.
13. Baltayeva A., Xalikberdiyeva N. Formation Of Cultural Communication In Russian-Speaking Groups //Talqin Va Tadqiqotlar. – 2023. – T. 1. – №. 20.
14. Baltayeva, I. T., Baltayeva, A. T., Axmedova, M. A., Axmedova, M. M., & Kazaqov, R. T. (2024). Use Of Virtual Laboratories To Conduct Football Training. Modern Science And Research, 3(2), 709-718 .
15. Boltayeva, I. T., Boltayeva, A. T., Axmedova, M. A., Axmedova, M. M., & Kazoqov, R. T. (2024). Periods Of Production Education. the period of Initiation, Preparation, Acquisition and completion of the profession. Modern Science And Research, 3(2), 561-569.
16. A.T.Baltayeva. Bo‘lajak adabiyot o‘qituvchilarini o‘quvchilarni tanqidiy baholashga o‘rgatishga tayyorlash metodikasi. O‘quv q‘ollanma.Toshkent, “Lesson Press” nashriyoti, 2023, 105- Bet.
17. Baltayeva I., Baltayeva A., Tursunova N. Unique reproduction is away from revealing literary success. Vidyabharati international interdisciplinary Research Journal Turkey. ([http://www.viirj.org/specialissues/indexing : esci \(web of science\) 2021/sp2108/Sp2108.html](http://www.viirj.org/specialissues/indexing : esci (web of science) 2021/sp2108/Sp2108.html)).
18. Baltayeva I. Drip the role and importance of tradition in literary succession (on the example of the work of Abdulla Qahhor). South Asian Academic Research Journals (Saarj). Academicia. an international multidisciplinary research journal. Impast Factor-sjif-2021.

19. Boltayeva O., Pirnazarova S. The Expression of true human feelings in Alisher Navoi's epic "Farhad and Shirin" //Talqin Va tadqiqotlar. – 2023. – T. 1. – №. 24.
20. Boltayeva O. Alisher Navoiy asarlari orqali o'quvchilarda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish //"Science Shine" International Scientific Journal. – 2023. – T. 6. – №. 1.
21. Baltayeva A. T. She'r kishi ruhining serohang so'zi //Scientific aspects and trends in the field of scientific research. – 2023. – T. 2. – №. 15. – S. 81-84
22. Boltayeva A. T. Periods of production education. The period of initiation, preparation, acquisition and completion of the profession //Modern science and research. – 2024. – T. 3. – №. 2. – S. 561-569.
23. Anadjan Tadjibayevna B. Importance of distance education today //miasto przyszłości. – 2024. – T. 46. – S. 191-194.
24. Baltayeva A. T. Teaching students to critically evaluate the characters of a work of art in literature classes. "Language and literature education". 2021. number 5. 294-300 P.
25. Baltayeva A. T. Students to the heroes of the artistic work non-traditional that teaches critical evaluation lessons. International journal on orange technologies (ijot) Vol. 3 No. 4 (2021): ijot 432- 434. www.iupr.ru
26. Baltayeva O. T. Development of reading activity by teaching students to critically evaluate the characters of the literary work. Journal of Pedagogy 2021. Issue 6. 54-57 b.